

ΕΠΕΑ ΠΤΕΡΟΕΝΤΑ

ΕΝΑ ΘΕΜΑ ΑΡΧΗΣ του Χρυσάφη Ιορδάνογλου

Θεωρούμε ως αυταπόδεικτη την πρόταση ότι όλοι οι άνθρωποι είναι ίσοι και ότι έχουν προικισθεί από τον δημιουργό τους με ορισμένα αναπαλλοτρίωτα δικαιώματα, ανάμεσα στα οποία βρίσκονται το δικαίωμα στη ζωή, την ελευθερία και την επιδίωξη της ευτυχίας.

(Τόμας Τζέφερσον
Η Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας)

ΣΤΙΣ ΜΕΣΑ σελίδες ορισμένων εφημερίδων διαβάσαμε με κατάπληξη ότι στην τελετή των εγκαινίων της έκθεσης των θησαυρών του Αγίου Όρους δεν προσκλήθηκε κανένας εκπρόσωπος άλλων θρησκειών και δογμάτων¹.

Στη σφαίρα των συμβόλων, αυτή η εσκεμμένη παράλειψη διαμορφώνει μιαν εικόνα μεγίστης ασχημίας:

Η Ελληνική Πολιτεία προβάλλει ως αποπειρούμενη να οικειοποιηθεί την πολυσύνθετη παράδοση του Βυζαντινού πολιτισμού και να την εντάξει στο απλουστευτικό καλούπι της «μιας, μοναδικής και αδιάκοπτης Ελληνορθόδοξης συνέχειας» στα πλαίσια της οποίας κανείς «παρείσακτος» δεν χωράει. Στο όνομα αυτής της βαθύτατα μισαλλόδοξης σύλληψης, η Ελληνική Πολιτεία είναι διατεθειμένη να αποκλείσει για μιαν ακόμη φορά όλους τους Έλληνες πολίτες που συμβαίνει να μην είναι Χριστιανοί Ορθόδοξοι και να μεταχειρισθεί συμπατριώτες μας με σάρκα και οστά σαν πολίτες δεύτερης κατηγορίας.

Επισημώς δεν δόθηκε καμιά εξήγηση για την παράλειψη αυτή. Υπάρχουν όμως διασταυρωμένες ανεπίσημες πληροφορίες που οδηγούν στο συμπέρασμα ότι η δικαιο

λογία της παράλειψης ήταν χειρότερη και από την ίδια την πράξη της παράλειψης. Σύμφωνα με τις πληροφορίες αυτές, οι εκπρόσωποι των μοναστηριών του Αγίου Όρους αξίωσαν τον αποκλεισμό του ραββίνου της Εβραϊκής κοινότητας της Θεσσαλονίκης από την τελετή των εγκαινίων της έκθεσης. Οι εκπρόσωποι της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας και του Ελληνικού Κράτους, γνωρίζοντας ότι ο αποκλεισμός ειδικά του ραββίνου, ειδικώς στην πόλη της Θεσσαλονίκης, θα προκαλούσε διεθνές σκάνδαλο, προσφέρθηκαν να βρουν μια «λύση». Η «λύση» στην οποία κατέληξαν ήταν να αποκλείσουν όλες τις άλλες θρησκείες και δόγματα από την τελετή των εγκαινίων, εκτός φυσικά από την Ορθόδοξη Εκκλησία. Φαίνεται ότι πίστευαν πως ο γενικευμένος αποκλεισμός θα «κουκούλωνε» το θέμα χωρίς να προκαλέσει ιδιαίτερη αίσθηση. Οι πληροφορίες αυτές έχουν δημοσιευθεί στον τύπο και δεν έχουν διαψευστεί². Δικαιούμαστε λοιπόν να συμπεράνουμε ότι οι φήμες δεν απέχουν πολύ από την αλήθεια. Αν οι πληροφορίες αυτές αληθεύουν, τότε η δημοσιότητα που δόθηκε στο θέμα είναι δυσανάλογα μικρή σε σχέση με τη σοβαρότητά του.

Υπενθυμίζω ότι η Εβραϊκή κοινότητα υπάρχει στη Θεσσαλονίκη εδώ και τουλάχιστον 500 χρόνια. Η Εβραϊκή κοινότητα έπαιξε αποφασιστικό ρόλο στην ιστορική διαδρομή και στη διαμόρφωση της γοητευτικής και περίπλοκης πολιτιστικής ταυτότητας μιας γοητευτικής και περίπλοκης πολιτείας. Τέλος, θα θυμίσω ότι η κοινότητα δολοφονήθηκε, σχεδόν στο σύνολό της, στους θαλάμους αερίων των Ναζιστικών στρατοπέδων συγκέντρωσης³.

Με αυτά τα δεδομένα, η απαίτηση των μοναχών να αποκλεισθεί ο θρησκευτικός ηγέ-

της εκείνων που έχουν διασωθεί από το πιο φρικτό και ακατανόητο έγκλημα του 20ού αιώνα είναι πραγματικά εξωφρενική. Δεν προδίδει απλώς μούρη –επιαναλαμβάνω μούρη– προκατάληψη. Το πνεύμα που υποδηλώνουν οι αντιλήψεις αυτές απέχει αιώνες από τη φιλοσοφία που διέπει τις σύγχρονες πολιτισμένες και δημοκρατικές κοινωνίες. Επίσης απέχει έτη φωτός από τις ιδέες της Ορθόδοξης Εκκλησίας, όπως αυτές εκφράζονται σήμερα από την κεφαλή της, το Οικουμενικό Πατριαρχείο. Οι αντιλήψεις αυτές παρουσιάζονται βαθύτατα «ελληνοπρεπείς». Στην πραγματικότητα επιτείνουν τη δυσφήμιση της Ελλάδας. Εμφανίζονται ως η γνήσια και αυθεντική εκδοχή της Ορθόδοξης. Στην πραγματικότητα επιτείνουν την δυσφήμιση της Ορθόδοξης Εκκλησίας. Οι αντιλήψεις αυτές μετατρέπουν το Άγιο Όρος από *λίκο της Ορθόδοξίας σε κέντρο μισαλλοδοξίας*.

Οι εκπρόσωποι όμως της Αθωνικής Κοινότητας είναι αυτοί που είναι. Ο καθένας δικαίούται να έχει τις απόψεις του, ακόμη και όταν οι απόψεις αυτές είναι από λίγο παλαβούτσικες μέχρι ευθέως ρατσιστικές. Η πραγματικά μεγάλη ευθύνη και για τη μη απόρριψη της εξοργιστικής απαίτησης για τον αποκλεισμό του ραββίνου της Θεσσαλονίκης και για το τελικό φιάσκο του αποκλεισμού όλων των θρησκειών και δογμάτων ανήκει στους εκπροσώπους της Ελληνικής Πολιτείας. Η εικόνα που προκύπτει από αυτή την αξιολύπητη ιστορία είναι ότι οι εκπρόσωποι της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας και του Κράτους όχι μόνο υποχώρησαν, χωρίς την παραμικρή μάχη, μπροστά σε εξωφρενικές απαιτήσεις, αλλά και προσφέρθηκαν να διευκολύνουν την κατάσταση. Η αξίωση για τον αποκλεισμό οποιουδήποτε θα έπρεπε να είχε απορριφθεί κοι-

φτά και χωρίς δεύτερη κουβέντα. Αν οι μοναχοί ήθελαν να τινάξουν την έκθεση στον αέρα θα όφειλαν να εξηγήσουν και το λόγο για τον οποίο το έκαναν.

Επιχειρήματα σκοπιμότητας δεν ευσταθούν σε περιπτώσεις σαν και αυτήν. Τυχόν κουβέντες του είδους «αφού μπορέσαμε και τα κουκουλώσαμε τι γυρεύεις εσύ και ξύνεις πληγές» δεν στέκονται. Η ίση μεταχείριση των Ελλήνων πολιτών, χωρίς διακρίσεις και η ανεξιθρησκία είναι *θέματα αρχής, δεν είναι θέματα τακτικής*. Ο μη αποκλεισμός ανθρώπων από τον πολιτιστικό βίο μιας χώρας για λόγους διαφοράς θρησκείας, εθνότητας, φύλου, χρώματος ή πεποιθήσεων είναι άρθρο πίστης, δεν είναι μια ενοχλητική υποχρέωση που μπορεί να γίνει αντικείμενο διαπραγματεύσεων.

Τα παραπάνω είναι θεμελιώδεις παραδοχές που ανήκουν στα άγια των αγίων όλων των σύγχρονων πολιτισμένων δημοκρατιών. Η τήρησή (ή η μη τήρησή) τους προσδιορίζει το ποιο είμαστε σαν κοινωνία και κρίνει το αν μπορούμε να συγκαταλεγόμαστε ανάμεσα στις πολιτισμένες δημοκρατίες. Η τήρηση των αρχών αυτών μας εξασφαλίζει ομαλότερο εθνικό βίο και μας γλιτώνει από άχρηστες εντάσεις και προκαταλήψεις που δεν έχουν νόημα. Τυχόν απομάκρυνση από τις αρχές αυτές οδηγεί σε απίστευτες βαρβαρότητες και δηλητηριάζει τη ζωή μιας χώρας στο σύνολό της, συμπεριλαμβανομένης και της πλειοψηφίας εκείνων που τελικά κυριαρχούν. Τυχόν υπονόμηση των αρχών αυτών δεν αποτελεί δήθεν ιδιόμορφη «πρόταση ζωής» κάποιου περιούσιου λαού· αποτελεί ξεκάθαρη οπισθοδρόμηση εκατονταετιών.

Όλα αυτά δεν είναι μεγάλες ιδέες. Είναι το απόσταγμα πείρας αιώνων γεμάτων από θρησκευτικούς πολέμους, γενοκτονίες και κάθε λογής διώξεις. Οι αρχές, όπως η ίση μεταχείριση των πολιτών, ο μη αποκλεισμός και η ανεξιθρησκία, είναι απλές και μπορούν να γίνουν αντιληπτές από τον καθένα. Είναι όμως ευάλωτες σε επιθέσεις. Είναι καθήκον όλων μας και ιδιαίτερα των εκπροσώπων του Κράτους να τις υπερασπιζόμαστε. Στη συγκεκριμένη περίπτωση για την οποία συζητάμε, εκπρόσωποι του κράτους με γνώσεις Συνταγματικού Δικαιώ-

ου και Ιστορίας φαίνεται ότι προτίμησαν να τις λησμονήσουν γιατί νόμισαν ότι έτσι τους βόλευε.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. *Καθημερινή* 25 Ιουνίου 1997, *Κυριακάτικη Φωνή του Βορρά* 29 Ιουνίου 1997, *Αυγή της Κυριακής* 29 Ιουνίου 1997.

2. *Αυγή της Κυριακής*, 29 Ιουνίου 1997.

3. Δες, Σύγχρονα Θέματα, Αφιέρωμα: «Εβραίοι στην Ελλάδα» (επιμέλεια Έφη Αβδελά), Τεύχος 52-53, Ιούλιος-Δεκέμβριος 1994.

«ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΠΡΕΠΗ» ΑΥΘΑΙΡΕΤΑ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ*

«Στο Άγιον Όρος γίνεται μία εγκάρσια τομή στον χρόνο και μπορούμε μέσα από τον οφθαλμό αυτό να κοιτάξουμε διαγωνίως όλη την ιστορία, την παράδοση την οποία συμπεκνώνετε και συνεχίζετε και βιώνετε εδώ εσείς μέσα στο σκευοφυλάκιο του πνεύματος και της καρδιάς σας»

(Βήμα, 22 Ιουνίου 1997, σελ. Α8).

Η φράση αυτή στοιχείωσε το πρωινό της Κυριακής. Το μάτι μου στάθηκε στις πρώτες λέξεις και συνέχισα παρακάτω αφενός επειδή ως βυζαντινολόγος ενδιαφέρομαι για το Όρος, αφετέρου επειδή το επίτιτλο του άρθρου με διαβεβαίωνε ότι επρόκειτο για τη «θέση της πολιτείας», όπως διατυπώθηκε μέσω του υπουργού Πολιτισμού κατά τα εγκαίνια της έκθεσης αγιορείτικων κειμηλίων στη Θεσσαλονίκη...

...Βαπτίζοντας «βυζαντινοπρεπή» αυτή τη συμπύκνωση κοινοτοπιών, αυτή την πλαδαρότητα και την κενότητα, η κυβέρνηση διά του εκπροσώπου της αποδεικνύει αφενός μιαν εντελώς λανθασμένη ιστορική άποψη για τη λειτουργία του λόγου στις παλαιότερες κοινωνίες γενικά και ειδικά, για την περίπτωσή μας, στο Βυζάντιο...

* Αναδημοσιεύονται εδώ αποσπάσματα από τα άρθρα:

Χριστίνα Α. Αγγελίδη, «Πώς να δείτε το Βυζάντιο δι-αγωνίως», *Αυγή της Κυριακής* - 29 Ιουνίου 1997. Τόνια Κιουσοπούλου, «Πού είναι η ψυχή μας; υπουργέ του Πολιτισμού!», *Αυγή της Κυριακής* - 6 Ιουλίου 1997, σελ. 22.

...Μπερδεύτηκα, κουράστηκα, συγχύστηκα. Σκέφτηκα: είναι δυνατόν να διαβάσω, τριάντα χρόνια μετά την εθνοσωτήριο 21η, κείμενα με τόσο περισπούδαστη κενότητα περιεχομένου;...

Χριστίνα Α. Αγγελίδη

«Αναζητήστε το πιο φωτεινό κομμάτι της ψυχής σας στο πνεύμα του Αγίου Όρους» Αυτός είναι ο τίτλος και το μήνυμα της διαφήμισης που καταχωρήθηκε στις κυριακάτικες εφημερίδες της 15ης Ιουνίου για να μας γνωστοποιήσει, υπογεγραμμένη από την Ιερά Κοινότητα του Αγίου Όρους και την Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης, την έκθεση με τους «Θησαυρούς του Αγίου Όρους» που εγκαινιάστηκε στη Θεσσαλονίκη...

...Όσα είπαν στις προσφωνήσεις και τις αντιφωνήσεις τους οι εκπρόσωποι των μοναστηριών προφανώς δεν μας αφορούν. Αντίθετα, μας αφορούν οι μεγάλες κουβέντες που διαβάσαμε στις εφημερίδες ότι είπε ο υπουργός Πολιτισμού. Ακριβώς επειδή μας αφορούν, και έχω την εντύπωση ότι θα μας αφορούν όλο και περισσότερο στο μέλλον, διαμορφώνοντας ένα ζοφερό κλίμα θρησκοληψίας και ελληνολατρείας...

...Η κεντρική ιδέα των λόγων του υπουργού: «Δεν είναι απλώς [η έκθεση] ένα εικαστικό γεγονός, αλλά μαρτυρία ορθόδοξης και ευλογία και έτσι τα υποδέχεται ο κόσμος της Θεσσαλονίκης» («Τα Νέα», 18-6-1997).

Θα επιθυμούσα κατ' αρχήν να ρωτήσω τον κ. Βενιζέλο αν τις πιστεύει αυτές τις μεγαλοστομίες, όχι μόνον ως *πολιτικός*, αλλά κυρίως ως *πολίτης* και ως *πανεπιστημιακός δάσκαλος* που εργάζεται σε ένα επιστημονικό πεδίο κατ' εξοχήν ιστορικό. Και κατά δεύτερο, αν έχει ως πανεπιστημιακός πάλι δάσκαλος αναλογιστεί τις συνέπειες των λόγων του;

Θα ακουγόταν ως μάθημα σε πρωτοετείς φοιτητές αν έλεγα ότι ο μοναχισμός στο Βυζάντιο είναι ένα φαινόμενο ιστορικά προσδιορισμένο που έχει πολλές διαστάσεις πέραν του «θεματοφύλακα της ορθής πίστης και του εθνικού φρονήματος». Το πώς και γιατί αναπτύχθηκαν τα μοναστή-